

José Contreras :

CURRÍCULUM
DEMOCRÀTIC
I
AUTONOMIA DEL
PROFESSORAT
4

Les conseqüències de la reforma: la redefinició de la democràcia i de l'autonomia

1.- Cada vegada s'entén més l'escola com un bé de consum per al ciutadà on aquest ha de manifestar la seva participació en l'oferta de béns escolars, elegint-ne uns i rebutjant-ne d'altres. L'escola és més democràtica - es pensa - si tenim més capacitat d'elegir la que ens interessa. És a dir, si les escoles són més diferents entre elles. Això condueix a les escoles a la competitivitat en la qual el mercat d'oferta i demanda ha d'ajustar-se. I aquí el currículum compleix un paper important, ja que es constitueix en patró de mesura de la comparació entre centres, determinant el valor de les escoles.

En efecte, el currículum no només actua com a mode de control sobre els objectius dels centres, sinó que, a més, permet fer avaluacions comparables entre els diferents centres, i per tant impulsa a aquests a intentar elevar el rendiment segons ve definit pels esmentats objectius, i a les famílies a assimilar que la qualitat de les escoles depèn de l'èxit en el rendiment.

2.- El que reflecteix tot això és efectivament un model d'ajust i demanda, però no un model de diàleg social en la definició de l'escolaritat. Escoles i usuaris resulten estar fent moviments d'ajust a partir de demandes i necessitats que no controlen, perquè no actuen com a col·lectiu que pren decisions deliberatives i compartides, sinó com agents aïllats guiats per interessos individuals, no socials. No participen en la

Un efecte d'aquesta responsabilitat sense poder és una redefinició de la meritocràcia, en una època en què els exclosos augmenten i on la mobilitat social és descendent.

definició col·lectiva de l'educació i de les seves vinculacions amb la societat, sinó tan sols en processos d'elecció i d'adequació a partir de decisions de les quals estan exclosos, perquè són decisions que pren l'Administració.

3.- L'autonomia escolar es planteja sobre la base de l'aïllament dels centres. Això significa, per una banda, l'absència d'estructures socials intermèdies amb capacitat de creació i actuació política, i no només d'execució

Tot aquest estat de coses és important no només perquè defineix quina és la naturalesa i la tendència de les polítiques que es duen a terme, sinó també perquè té clares influències sobre les formes de pensament que s'estenen respecte al sentit de l'educació, del treball docent i del paper del currículum i de les escoles. Així, podem extreure una sèrie de conseqüències que s'estan consolidant a partir d'aquestes reformes :

administrativa (Angulo, 1992). No existeixen sistemes d'acció social organitzada per articular el fet escolar d'una forma més àmplia del que és possible des de les escoles individuals. Per altra banda, l'aïllament dels centres fa que el desenvolupament curricular i educatiu en general quedi reduït al que pugui ser generat des dels recursos aïllats de cada escola. Però difícilment poden els centres aïllats generar polítiques i recursos adequats per a un desenvolupament curricular que requereix una

mica més que capacitat de decisió sobre l'organització i seqüenciació dels continguts, això és, per a un desenvolupament curricular que necessita capacitat d'acció transformadora de les condicions d'ensenyament. A l'aïllament, la majoria de les escoles i instituts l'únic que poden fer és identificar el desenvolupament curricular amb el desenvolupament de documents: els PCC. A més, l'aïllament, amb aparença d'autonomia, anima el professorat a centrar-se només a la seva escola,

més que a desenvolupar una perspectiva professional amb la qual comprendre la relació entre l'ensenyament, el sistema educatiu en general i les condicions socials i polítiques del seu treball (Angus, 1994).

4.- L'autonomia de centres està pensada com una forma d'autoadministració, i no com una forma d'autogestió política. D'aquí la combinació de major capacitat de decisió i d'una creixent reglamentació. L'autonomia, entesa com desenvolupament administratiu queda clarament reflectida en una de les principals tasques simbòliques de la reforma: escriure el PCC. És així com s'explica que l'autonomia dels centres s'hagi convertit en una complexitat burocràtica i una sofisticació de les formes de gestió dels centres, més que en un projecte polític-educatiu en el qual implicar l'alumnat i les famílies.

En la mesura en què la relació amb la comunitat és substituïda per la dinàmica d'elecció, centres i ensenyants es repleguen sobre si mateixos, cap a la definició del producte educatiu que ofereixen al mercat, i cap a la gestió, cap al compliment de les exigències administratives sota les quals ha de realitzar-se tal relació d'oferta i demanda, identificant autonomia amb autoadministració per a l'èxit. Això suposa que l'ensenyament escolar perd el seu sentit polític (que significaria la consciència que l'educació ha de ser entesa com una pràctica que té pressuposts i conseqüències socials, pel que ha de ser objecte de participació, deliberació i acord social), quedant convertida en una qüestió merament tècnica.

5.- Sorpren i alhora és molt aclaridor sobre l'autèntic abast i valor de l'autonomia del professorat que representen les actuals reformes educatives, el fet que la suposada autonomia concedida no només no neix d'una demanda del professorat (Gimeno, 1994), sinó que aquest ni tan sols participa en el seu projecte polític. Una vegada que altres instàncies ho han decidit i planificat tot fins a les portes de l'escola, els ensenyants actuen, però sense capacitat d'intervenir "cap a dalt" per transformar les condicions en les quals se'ls deixa "autònoms", són només obedients funcionaris que han de resoldre els problemes amb què es troben, tal com els han definit i amb els recursos que els han concedit. La seva autono-

De fet l'aparença d'autonomia i la pseudoparticipació, encara que pot augmentar la capacitat d'acció dels ensenyants en alguns aspectes, simultàniament els pot fer també més dòcils

mia no és política, sinó tan sols de gestió.

6.- Tanmateix, l'èxit de les noves reformes depèn del fet que el professorat "senti" que la seva autonomia ha augmentat, per això és necessària la creació d'un sentit de propietat en un joc que no ha elegit. És necessari que participi ideològicament del principi de la competitivitat, que assumeixi les noves regles del joc, alhora que respecta els marges del currículum oficial. De fet l'aparença d'autonomia i la pseudoparticipació, encara que pot augmentar la capacitat d'acció dels ensenyants en alguns aspectes, simultàniament els pot fer també més dòcils.

7.- Però hi ha encara un altre èxit polític d'aquestes reformes: els ensenyants augmenten la seva responsabilitat, però sense

augmentar el seu poder, això és, sense disposar de més possibilitats de transformació de les circumstàncies en les quals es desenvolupa el seu treball (Ball, 1993). En la mesura que més responsabilitat no significa més poder de canviar les coses (no només pels controls burocràtics, sinó per la impossibilitat de canviar la imatge d'un futur incert, en què la promesa de l'escola sobre majors oportunitats socials queda desmentida per la presència de l'atur i la marginació), major responsabilitat suposa un major deteriorament de la professió i un major rebuig social, en rebre totes les culpes per la incapacitat de fer-se càrrec de totes les missions socials que ara se li encomanen a l'educació. Un efecte d'aquesta

responsabilitat sense poder és una redefinició de la meritocràcia, en una època en què els exclosos augmenten i on la mobilitat social és descen-

dent. En augmentar la responsabilitat cap a les escoles es resitua ideològicament el principi de la meritocràcia, en funció de la capacitat o incapacitat de les escoles per donar compte de les noves necessitats de la societat i de la joventut. Davant de la falta de polítiques no escolars per remeiar la crisi, la política de l'autonomia escolar farà veure que algunes escoles treuen endavant el seu alumnat, mentre que d'altres no. Així, si clàssicament la meritocràcia era la justificació que les diferències no eren socials, sinó individuals, ara s'afegeix a això que la solució de les mateixes no depèn només dels mèrits propis dels individus, sinó també de la qualitat de les escoles. Seran les escoles, les que fracassin o tinguin èxit; seran elles les responsables del deteriorament social, no les polítiques econòmiques i socials.